

Kiskunsági
Nemzeti Park

GRASSLANDHU

ÚTMUTATÓ NATURA 2000 TERÜLETEN GAZDÁLKODÓ MÉHÉSZEKNEK

ÚTMUTATÓ NATURA 2000 TERÜLETEN GAZDÁLKODÓ MÉHÉSZEKNEK

A természeti területek számos ökoszisztéma szolgáltatást nyújtanak számunkra, amely javak gazdaság, társadalmi és egészségi hasznát az emberiség élvezi. Mértéke pozitívan összefügg a biológiai sokféleséggel. Ilyen szolgáltatás a természetes élőhelyek nyújtotta méhlegelő és mézelő területek. E területek jelentős része a Natura 2000 ökológiai hálózatba tartozik és méhészeti hasznosításuk általánosan elterjedt.

A méhészettről szóló 15/1969. (XI. 6.) MÉM rendelet nem rendelkezik külön a Natura 2000 területeken folytatott méhészeti tevékenység szabályairól, azonban a Natura 2000 földterületek védelmét és használatát biztosítani hivatott jogszabályok több pontja is vonatkozhat a méhészkedés egyes részeire.

Natura 2000 gyepterületek méhészeti hasznosítása jellemzően a vándoroltatás, amely elsősorban az idegenhonos növényfajokkal erősebben fertőzött, másodsorban a vegyes virágú gyepek hasznóvételére irányul. A Natura 2000 földrészletek hasznosítása és az azokon folytatott gazdálkodás egyes szabályi, valamint a méhlegelőként szolgáló idegenhonos növényfajok kezelésére irányuló előírások érinthetik a méhészeket.

Mi az a Natura 2000?

A Natura 2000 az Európai Unió által létrehozott összefüggő ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmén keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését, és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához.

A védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területekre vonatkozó szabályokat a 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet „az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről” tartalmazza.

A Natura 2000 területek lehatárolásának és fenntartásának célja az azokon található, a rendelet 1-3. számú mellékleteiben meghatározott fajok és a 4. számú mellékletben meghatározott élőhelytípusok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása. Ennek értelmében elsődleges célnak kell tekinteni a kedvező természetvédelmi állapot és annak megőrzését szolgáló gazdálkodás fenntartását, minden egyéb hasznóvétel, így a méhészkedés is, csak másodlagos szempont lehet.

Szabályok Natura 2000 területen

Általános szabály, hogy a Natura 2000 terület fenntartási céljainak elérését nem veszélyeztető vagy nem sértő, és a Natura 2000 terület jelölésekor jogszerűen, végleges engedélynek megfelelően folytatott tevékenység korlátozás nélkül folytatható. A védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területen tilos engedély nélkül, vagy az engedélytől eltérő módon olyan tevékenységet folytatni, illetve olyan beruházást végezni, ami a terület védelmi céljainak a megvalósítását akadályozza. Engedélyköteles tevékenységet engedély hiányában, illetve az engedélyben foglaltaktól eltérő módon történő végzését a természetvédelmi hatóság megtiltja. A természetvédelmi hatósági és szakhatósági jogköröket a területileg illetékes megyei kormányhivatal gyakorolja.

Tehát amennyiben a méhészeti tevékenység nem veszélyezteti a Natura 2000 területen előforduló közösségi jelentőségű növény- és állatfajok, valamint élőhelytípusok természetvédelmi helyzetét, továbbá a terület fenntartási céljainak elérését nem akadályozzák, úgy ez a gazdasági tevékenység szabadon folytatható.

Méhészeti tevékenység során figyelembe veendő szabályok

Hazánkban a Natura 2000 hálózat gyepterületeire „a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól” szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet értelmében speciális földhasználati előírások vonatkoznak, melyek betartása kötelező gazdálkodóknak.

Amennyiben a méhészeti tevékenység nem saját tulajdonú, vagyonkezelésű vagy bérelt földrészleten zajlik, a szabályok esetleges megszegése vagy a terület károsításából eredő következmények és helyreállítási kötelezettség a terület tulajdonosát, bérlőjét vagy vagyonkezelőjét terhelik.

3. § (4) A gazdálkodási tevékenység során a gyepfelszín maradandó károsítása tilos

A méhcsaládok állandó vagy ideiglenes telephelyéről vándoroltatása Natura 2000 területen található méhlegelőre, valamint a kiszállítás és beszállítás során figyelemmel kell lenni a terület élőhelyének, talajfelszínének és növényzetének védelmére. A gyepek összevágása gépjárművel tilos, nedves talajállapotok mellett fokozott körültekintéssel kell eljárni. A gyepfelszín károsodását a kihelyezett kaptárak és azok tartószerkezetének hosszabb távú jelenléte is előidézheti, mivel árnyékolásuk és takarásuk hatására befulladásra a gyep, ez a vegetációtípusra jellemző fajok kipusztulását és gyomosodást okozhat.

5. § (2) Az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással, ezen a technológián túl egyéb vegyszerhasználat tilos.

Több, a kormányrendelet hatálya alá tartozó idegenhonos inváziós növényfaj kedvelt mézelő. E növények visszaszorításáról gondoskodnia kell a terület tulajdonosának, a magérést meg kell akadályoznia. A szükséges kezeléseket legkésőbb a fővirágzás után, még termésképzés előtt el kell végezni. A már természetes, de magérés előtti kezelések esetén fenn áll a magok utóérésének esélye, mivel adott növényfaj virágzásában vannak korábban és később nyíló egyedek, ezért a teljes levirágzást követő kezelés már későinek számít.

A rendelet hatálya alá tartozó idegenhonos növényfajok szándékos terjesztése tilos!

A Natura 2000 területeken előforduló közösségi jelentőségű fajokat és élőhelyeket veszélyeztető lágyszárú és fásszárú inváziós és termőhely-idegen növényfajok

1. Fásszárú inváziós és termőhely-idegen növényfajok:		2. Lágyszárú inváziós növényfajok:	
Magyar név	Tudományos név	Magyar név	Tudományos név
akác	<i>Robinia pseudo-acacia</i>	alkörmös	<i>Phytolacca americana</i>
amerikai kőris	<i>Fraxinus americana</i>	japánkeserűfű fajok	<i>Fallopia spp.</i>
bálványfa	<i>Ailanthus altissima</i>	kanadai aranyvessző	<i>Solidago canadensis</i>
késkenylevelű ezüstfa	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	magas aranyvessző	<i>Solidago gigantea</i>
fekete fenyő	<i>Pinus nigra</i>	parlagfű	<i>Ambrosia artemisifolia</i>
erdei fenyő	<i>Pinus silvestris</i>	selyemkóró	<i>Asclepias syriaca</i>
gyalogakác	<i>Amorpha fruticosa</i>	süntök	<i>Echinocystis lobata</i>
kései meggy	<i>Prunus serotina</i>		
zöld juhar	<i>Acer negundo</i>		

A földrészet tulajdonosának, vagyonkezelőjének vagy használójának lehetővé kell tennie a természetvédelmi hatóságnak és a természetvédelmi kezelésért felelős szervnek a védett természeti érték megóvása érdekében végzett tevékenységét, így a Natura 2000 terület oltalmát, tudomány megismerését, megközelítését, őrzését, állapotának ellenőrzését. A méhészetről szóló rendelet szabályai szerint utak közelében történő letelepedés esetén a méhlikásokat úgy kell elhelyezni, hogy azok kijáró nyílásai az úttal ellentétes irányban legyenek. Az úton a méhészettől jobbra és balra 50-50 méter távolságra, jól látható helyen „Vigyázat méhek!” felirattal figyelmeztető táblát kell elhelyezni. Azonban Natura 2000 területen számítani kell a természetvédelmi kezelését végző szakemberek jelenlétére, nem csak az utak mentén. Az egyes méhkas állások helyeiről célszerű tájékoztatni az illetékes természetvédelmi őrt.

A természetvédelmi hatóság korlátozhatja, felfüggesztheti vagy megtilthatja az olyan engedélyhez nem kötött tevékenység gyakorlását is, ami közösségi faj állománya, illetve közösségi jelentőségű élőhelytípus súlyos vagy helyrehozhatatlan károsodásának veszélyével jár.

Idegenhonos növények természetvédelmi és méhészeti vonatkozásai

Hazánk növény és állatvilága számos olyan fajjal gyarapodott, amelyek természetes elterjedési területe nem Magyarország vagy tágabb értelemben a Kárpát-medence. Ezen fajokat gyűjtőnéven idegenhonos fajoknak nevezzük. Közös tulajdonságuk, hogy megjelenésükben nem természetes folyamatok játszottak szerepet, hanem emberi tevékenység segítségével jutottak el új otthonukba. A globális kereskedelem fejlődésével, a fogyasztó szokások változásával és az egyének ökológiai lábnyomának kiszélesedésével párhuzamosan a hazánkba érkező nem őshonos fajok száma is fokozatosan emelkedik.

Az emberi közreműködéssel megjelenő új fajokat megkülönböztetjük a tekintetben, hogy szándékos betelepítés vagy véletlenszerű behurcolás segítségével jutottak el hazánkba. Egy új növény- vagy állatfaj szándékos meghonosítása mögött legtöbbször gazdasági érdekek állnak, de meghatározó a hobbi állattartás és a kertkultúra változása is. Véletlen betelepülés esetén leggyakrabban potyautasként utaznak akár több ezer kilométert eredeti élőhelyüktől. Előfordul, hogy a véletlen behurcolt faj később válik gazdaságilag jelentőssé, mint egyes méhészeti hasznosítású inváziós növényfajok.

Ökológiai szempontból az idegenhonos inváziós fajok jelenléte káros. Természetes életközösségekbe be-

nyomulva és dominánssá válva egy özönfaj is képes alapjaiban megváltoztatni az életközösség egészét. Ez a változás minden esetben kedvezőtlen természetvédelmi megítélésű, hiszen a dominancia viszonyok átrendeződésével az érzékenyebb fajok kiszorulhatnak, rosszabb esetben a teljes közösség diverzitásának drasztikus csökkenése következik be. Veszélyezteteti specialista és a Kárpát-medencében kialakult, endemikus fajok túlélését.

Nem csak a természetvédelem számára lehet terhes az özönfajok jelenléte. Az emberi egészséget (pollenallergia) és egyes gazdasági ágazatokat is kedvezőtlenül érinthet, de extrém esetben még emberéletet is veszélyeztethetnek. Például a vörös mocsárrák (*Procambarus clarkii*) kiterjedt járatrendszerével a folyók gátjainak állékonyságát csökkenti, ezáltal fokozza az árvízveszélyt.

A veszélyeket és a várható következményeket felismerve az Európai Parlament és a Tanács 2014-ben jogilag szabályozta (1143/2014/EU rendelet) az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzését és kezelését. A 2015. év január 2. óta hatályban lévő rendelet célja, hogy a tagállamok hatékonyabban tudjanak fellépni az inváziósan terjedő, nem őshonos állat- és növényfajok ellen. Magyarország a rendeletet saját jogrendjébe a 408/2016 (XII. 13.) Korm. rendelettel „az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének és behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről” építette be. A rendelet által nevesített 66 növény- és állatfaj közül számos megtalálható a Kiskunság területén is. Inváziós növényállományok, mint nektárforrás

Az idegenhonos növényekkel erősebben elborított élőhelyek növényzeti sokszínűsége igen alacsony, a fertőzöttség mértéktől függően akár egyfajos, monodomináns állományok is kialakulhatnak. Ebben az esetben a nektárforrást egyetlen faj, az inváziós növény állománya kínálja. Ez a virágzás ideje alatt bőséges nektár mennyiségét nyújt, azonban ennek tartamossága csak egy rövid ideig áll fenn. A természetes gyepek ezzel szemben, bár csekélyebb intenzitású, de a vegetációs időszakban folyamatosan biztosítanak virágzó növényeket. Tehát például a selyemkóró sűrű állományai leginkább egy mezőgazdasági napraforgó- vagy repcetábla méhészeti sajátságaival rendelkeznek.

Gyepekre fokozottan veszélyt jelentő méhészeti hasznosítású özönnövények

Közönséges selyemkóró (Asclepias syriaca)

A Kiskunság laza talajú, bolygatott száraz homoki gyepeiben általánosan elterjedt és természetvédelmi szempontból komoly veszélyforrást jelent élőhelyének degradációja miatt. Kiterjedt gyökérzete és nagyszámú repítőkészülékes magjának köszönhetően gyorsan terjed, megtelepedése után hamar monodomináns állományokat alakít ki, ezzel kiszorítva az őshonos vegetációt. Vegetatív úton jól és kitaróan sarjad, ezért a vegyszermentes, mechanikai visszasszorítása nem eredményes, hajtásinak sérülése esetén a növény legtöbbször még intenzívebb sarjképzéssel reagál.

A selyemkóró vagy ismertebb nevén vaddohány méhészeti megítélése kedvező, lévén az akác után a második legtöbb nektárt adó növény. Emellett méze jó minőségű. Virágzaskor a nektárfogyasztó rovarok élőszerrettel látogatják, így a háziméhek is. Régóta köztudott, hogy a háziméhek lába beleakad a virág portkjába, ezt szinte minden selyemkórón gyűjtögető mézelő méhnél meg lehet figyelni, ahogy szabadulni próbál a virág „fogságából”. Gyakran előfordul, hogy a méhek lába leszakad a szabadulási kísérlet közben, ezzel erősen gyengítve a méhek vitalitását.

A selyemkóróról gyűjtött méz mennyisége régen elérte a 30 kilogramm/család mennyiséget, ez napjainkra az egyre szárazodó időjárás hatására 10 kilogramm/családra csökkent a Kiskunság területén. A növényvédelmi tevékenységről szóló 43/2010. (IV. 23.) FVM rendelet is rendelkezik egyes inváziós fajokról, közöttük a selyemkóróról, amelyek esetében a földhasználó és a termelő köteles védekezni. Veszélyes és káros hatását a természetes ökológiai rendszerekre jól szemlélteti, hogy több jogforrás is rendelkezik kezeléséről, amelyek értelmében magjának szándékos terjesztése, valamint a földrészleten található állományok termésképzésének kivárása nem megengedett, tilos.

Magas aranyvessző (Solidago gigantea) – Kanadai aranyvessző (Solidago canadensis)

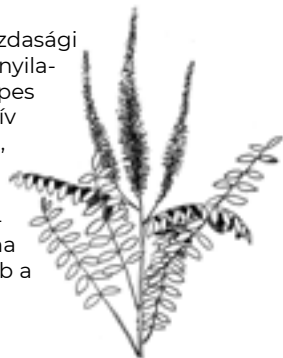
Észak-Amerikából Európába dísznövényként és botanikus kertekbe telepítették először a 19. század végén, ezt követően gyorsan kivadult és terjedt szét az ország egész területén. Láprétek, nedves és félszáraz gyepeken általánosan elterjedt idegenhonos inváziós növények. Tarackjaival jól terjed, magja kicsi, a széllel messzire képes eljutni és új élőhelyeken megtelepedni. Megfelelő élőhelyen és kezelés hiányában sűrű állományokat alakíthat ki, ahol más növényfaj nem képes tartósan túlélni.

Kiterjedt állományaik gazdasági szempontból fontos méhlegelők. Méhészeti hasznosítható állományaik jellemzően a Dunántúlon találhatók, ott viszont napjainkra kiemelkedően fontossá vált, mivel augusztusban virágzó aranyvessző az utolsó nagy mennyiségben nektártermő növény.

Cserjés gyalogakác (Amorpha fruticosa)

Eredeti őshazája Észak-Amerika, hazánkba több mint 100 éve telepítették be gazdasági céllal. Elsősorban ártéri területeken jelenik meg tömegesen, de csatornák, erdei nyiladékok, erdőszegélyek és bolygatott területeken is megtalálható, ahonnan a gyepek élőhelyre is áttérjed. Nagyszámú és hosszú életképességű magot terem, vegetatív sarjképzése és megújuló képessége kiváló. Sűrű hajtásrendszere erősen árnyékol, állományainak záródása esetén kiszorítja az őshonos vegetáció fajait. Avara nitrogénben dúsítja a talajt, valamint allelopatikus hatása.

A méhészek gyakran ámorfa vagy ámorakác névvel illetik és mézét is ilyen címkével forgalmazzák. Méhészeti jelentősége egyre nő, főleg akkor kerül előtérbe, ha a fehérakác adott évben elfagy. Gazdaságilag hasznosítható állományai leginkább a Tisza és mellékfolyói mentén találhatóak.

Fehér akác (*Robinia pseudoacacia*)

Hazánk erdőterületének legnagyobb százalékát borító és gazdaságilag legjelentősebb fafaja. Spontán terjedése miatt megjelenik természetes élőhelyeken is, elsősorban kedvezőtlenebb termőhelyi adottságú talajokon. Kiválóan regenerálódik tuskó- és györkérsarjról, továbbá magjai akár több évtizedig is elfekhetnek a talajban. Megtelepedése esetén élőhelyét nagymértékben átalakítja, a talajt nitrogénben dúsítja, ez gyomosodáshoz és nitrofil növényfajok térnyeréséhez vezet, míg az őshonos fajok kiszorulnak.

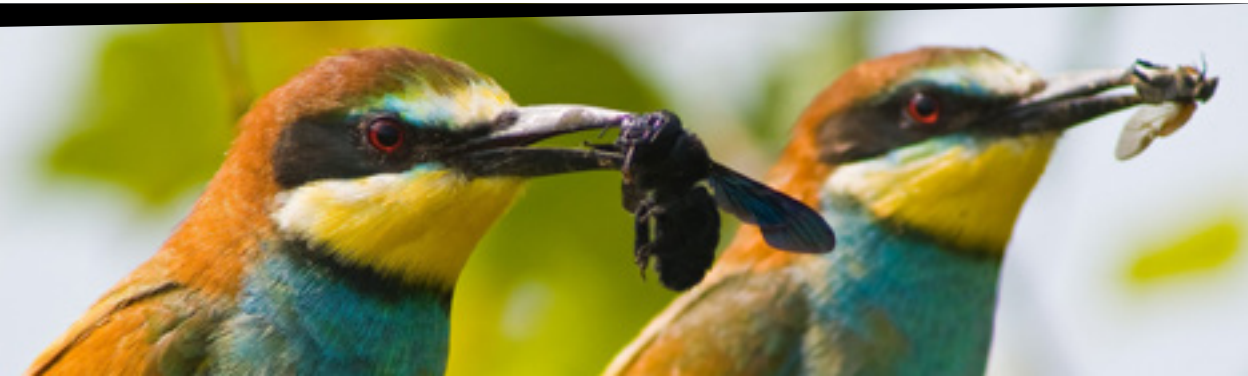
Gyepeken való megjelenése bár természetvédelmileg terhes, de nem jelenik meg olyan tömegben, hogy az méhészeti szempontból hasznosítható legyen. Az akácos erdőrészek megközelítése és a kaptárak telepítése során azonban az akácra hordás során is érintettek lehetnek Naura 2000 gyepterületek, itt a már leírt korlátozásokra kell figyelemmel lenni.

Gyepek természetes beporzói

Az olyan természetes élőhelyeken, mint például a gyepterületeken előforduló, rovar megporzású növények fő beporzói nem a mézelő méhek (*Apis mellifera*). A vadvirágok megporzását elsődlegesen több száz viráglátogató lepke-, légy-, bogárfaj és természetesen vadméh faj végzi. A háziméhek több szempontból is negatív hatást gyakorolhatnak ezekre a közösségekre, ugyanis kompetitorai lehetnek a vad beporzóknak, tovább az őket fertőző parazitákat átadhatják a vadméheknek. Az élőhely flórájának változatossága meghatározza a teljes életközösség, így a nektárfogyasztó és pollinátor szervezetek diverzitását is. Az idegenhonos növényfajok, az egyre nagyobb földterületek megművelése, továbbá azok helytelen területhasználata ezt a változatosságot veszélyezteti. Az olyan özőnfajok, amelyek rövid idő alatt monodomináns és homogén állományokat alakítanak ki (például a selyemkóró vagy az aranyvessző fajok), képesek egy adott élőhelyről több tucat őshonos növényfajt is kiszorítani. És míg a monoton kultúrák bőséges nektárforrása bizonyos rovarnak kedvezhet, addig hozzáférhetetlen lehet a táplálékspecialista rovarok számára. Számos rovarnak (pl. a poszméheknek) - életciklusukból adódóan - kora tavasztól egészen késő ősziig szükségük van a virágforrásokra. Ezt egyetlen növényfaj csak időlegesen tudja biztosítani számukra, ami a teljes vegetációs időt tekintve csak egy korlátozott időtartam. Ezzel szemben a természetes és fajgazdag gyepek egész évben képesek bőséges pollen- és nektárforrást biztosítani a beporzó rovarok számára. Amennyiben a gyepek természetességének fontosságát a pollinátorok aspektusából nézzük, ezeknek a szervezeteknek - a nektárt adó növényeken túl - szükségük van tápnövényre is. Ezt a lárvális fejlődésük során fogyasztják, így létükben több szálon kapcsolódnak a vegetáció minőségéhez és fajgazdagsághoz. Természetes beporzó rovaraink gazdasági szempontból is nélkülözhetetlenek, hiszen több természetett növénykultúrát a mézelő méh nem vagy csak kis hatékonysággal képes megporozni, így például a lucernát. De például a napraforgó jobb magot hoz, az eper pedig nagyobb termést érlel, ha poszméhek segítik a beporzásukat. Továbbá, a változatos nyelv hosszúságuknak köszönhetően, a poszméhek képesek a tölcséres és csöves virágok beporzására is. Fontos látni, hogy az őshonos beporzó rovarközösségek, amellett, hogy segítik a természetes életközösségek biodiverzitásának megőrzését, tevékenységükkel az egészséges agroökoszisztéma fenntarthatóságát is segítik. Így az olyan ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése és védelme, mint a pollináció vagy a nektártermő őshonos vegetáció bölcs és fenntartható használata közös érdekünk.

A gyurgyalag és a méhészet kapcsolata

Telepesen költő, vonuló madárfajunk. Költőüregeit lősz- és homokfalakba, homokbányákba, csatornák, mélyebb árkok falában alakítja ki. A gyurgyalagot (*Merops apiaster*) méhészmadárnak is hívják, mivel előszeretettel fogyaszt méheket, de darazsakkal, lepkékkel és egyéb repülő rovarokkal is táplálkozik. A házi méh igen kis részét képezi a táplálékának, melyet leginkább csak hűvös időben fogyaszt, így számottevő kárt nem okoz a méhcsaládokban. Táplálékának akkor képezi jelentősebb részét, ha költőtelepek közelébe helyezik el a kaptárakat. **Fokozottan védett, a Berni egyezmény II. függelékén szereplő madárfaj, gyedeinek és költőhelyeinek zavarása és károsítása tilos, az állatok elpusztítása közvetlen vagy közvetett módon bűncselekmény.** A kaptárok távolabbi elhelyezésével a gyurgyalag telepektől elkerülhető, hogy a fióka nevelési időszakban a háziméh domináns táplálékforrását képezze a madaraknak.

A LIFE IP GRASSLAND-HU
(LIFE17 IPE/HU/000018) projekt az Európai Unió
LIFE Programjának támogatásával valósul meg.

Kiadja: Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, 6000 Kecskemét, Liszt Ferenc u. 19.
Tel.: +36 76/482-611, e-mail: titkarsag@knp.hu www.knp.hu, www.facebook.com/KiskunsagiNemzetiPark
Grafika: Szűcs Ferenc, Szöveg: Danyik Tibor, Borítófotók: pixabay, Kiss Mónika
A pannon gyepek és kapcsolódó élőhelyek hosszú távú megőrzése az Országos Natura 2000 Priorizált
Intézkedési Terv stratégiai intézkedéseinek megvalósításával (LIFE17 IPE/HU/000018)
www.grasslandlifeip.hu, fb.com/grasslandlifeip